

Швачко Світлана Олексіївна (Суми, Україна)

У царині номінативних і комунікативних одиниць

У статті йдеться про схожі та відмінні риси номінативних і комунікативних одиниць, про природу вихідних та похідних конструювань (на матеріалі слів та текстів). Намічаються перспективи подальшого дослідження.

*Ключові слова: номінативні одиниці, комунікативні одиниці, *perpetum mobile*, семіотичний знак, первинні та вторинні конструювання.*

В домене номинативных и коммуникативных единиц

В статье исследуются общие и отличительные черты номинативных и коммуникативных единиц, природа исходных и производных конструирований (на материале слов и текстов). Намечаются перспективы дальнейшего исследования.

*Ключевые слова: номинативные единицы, коммуникативные единицы, *perpetum mobile*, семиотический знак, первичное и вторичное конструирование.*

In the realm of the nominative and communicative units

The article in question deals with the common and distinctive features of the nominative and communicative units, the nature of the initial and secondary constructions considering words and texts. Perspectives are being mentioned.

*Key words; nominative units, communicative units, *perpetum mobile*, a semiotic sign, first and secondary constructions.*

У лінгвістиці останніх років інтенсивно дискутуються питання мовленнєвих кодів, одиниць і категорій мови в їх психо-когнітивному вимірі «тут і тепер» - живої комунікації [1:447]. Домінантними на часі є метазнаки: *дискурс, текст, комунікація, вербальні та невербальні засоби спілкування*. Значущим є осмислення номінативних одиниць (НО) на векторі адресант-адресат, вивчення їх системно-функціонального буття. Семіотичний (знаковий) характер НО є прозорим в їх наповненні, оточенні та функціонуванні. НО включаються в комунікативні одиниці (КО), інтегруються на текстових

просторах та препарують прагматичні наміри. Об'єктом статті є дослідження природи НО та КО, предметом – їх спільні та ізоморфні риси в англomовному дискурсі.

«Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідним словом народ збагачує також світову культуру. Слово – наше повнокровне життя, невмируще джерело поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває не тільки знання про навколишній світ, але й моральні і естетичні оцінки та уподобання народу.» [2: 5]. У кожній мові спрацьовує вторинне конструювання на рівні слів, словосполучень та текстів. Вічним двигуном (лат. *perpetum mobile*) у мові є словотвір, який діє без перепочинку, щохвилини, щосекунди. Двигун словотвору діяв, діє і діятиме повсякчас, поки з'являтимуться нові предмети, народжуватимуться нові слова і мислі [2: 29]. Універсальними для НО різних мов є наявність поверхневої та глибинної структур, а також – поліфункціональності. Вивчення семасіологічних, ономасіологічних, епідигматичних, функціональних аспектів НО сприяє осмисленню їх онтології. Структурно-семантичне наповнення НО детермінується дією лінгвальних та екстралінгвальний факторів. Ця універсальна риса НО представлена варіативно у мовних дискурсах. Основна відміна НО від КО розкривається в опозиції відповідних функцій – називної та комунікативної.

«Слово – основна структурно-семантична структура мови, яке співвідноситься з предметами, явищами дійсності, їхніми ознаками та відношеннями між ними вільно відтворюється у мовленні й служить для побудови висловлювань.» [3:379]. Слова підлягають пролонгації (а), скороченню (б), компресії (в), лексикалізації та граматикалізації (г), які в результаті зазначених процесів модифікують поверхневу/глибинну структуру, збагачують обсяг мовного словникового корпусу. Стабільними при цьому залишаються словотвірні моделі:

a) *Happily, enlarge* (афіксація); *blackboard, timetable* (композиція); *handicraft, snowman, Ms. Chairman, sportsman* (напівсуфіксація); б) *story* ← *history*, *fence* ← *defense*, *fancy* ← *fantasy*, *Mr.* ← *master*, *Sir* ← *senior*, *on the q.t.* ← *quiet*, *emote* ← *emotional*, *compete* ← *competition*; в) *know how* ← *know how to do it*, *nonce* ← *then once used words*, *as* ← *all so*, *o'clock* ← *on clock*, *afire* ← *on fire*, *brunch* ← *breakfast and lunch*, *smog* ← *smoke and fog*, *fruce* ← *fruits and juice*, *goodbye* ← *God be with you*; г) *Can-do-people*, *a-devil-may-care expression*, *a-tomorrow-die-feeling*, *God-knows-what-fancy*, *are-you-out-of-your-shoes look*, *a falls*, *a works*, *a boots*, *a colors*, *in her teens*, *different isms*. Морфеми зберігають у вторинному конструюванні свої форми вільними або спрощеними. Пор.: англ. *lovely*, *friendly*, *summerlike*, *hardship* (*hard*+ *-ship* < *shape*), *sixteen* (*six and ten*), *sixty* (*six multiplied by ten*), *booklet* (*let* < *little*), *fashionable*. Вторинні конструювання зберігають пам'ять етимологічних витоків, створюють стилістичні ефекти [4: 20]. Пор.: англ.

“Unmarried?” asked the census taker.

“Oh, dear, no”, replied the prim little lady, blushing.

“I’ve never been married”.

Movie –director: Unmarried?

Applicant: Twice.

- *Yes, she’s married to a real-estate agent and a good honest fellow, too.*

- *My gracious. Bigamy?*

- *What is the plural of man, Willie? Asked the teacher.*

- *Men, answered Willie.*

- *And the plural of child?*

- *Twins was the unexpected reply.*

Модифікація НО детермінується чинниками лексичного та граматичного оточення, наприклад: *Fall in love – fall out of love; to go in – to go out; to be in – to be out; to go to school – to go to the school; bus school – school bus; to do on – to do off. nose ring – finger ring; to pause to drink – to pause drinking; to do a room – to make a bed; to be reluctant – to be unreluctant.*

Як видно із прикладів, спільність граматичної конструкції не завжди передбачає реалізацію ідентичних значень. Вагомим є семантичне наповнення лексичних компонентів, наприклад: *small beer – «слабке пиво», small change – «дрібні гроші», small comfort – «слаба втіха», small deer – «молоде покоління», small hours – «години після півночі», small potatoes – «щось дрібне, незначне», small aleck – «самовпевнена людина».*

Модифікація слів, технологія їх вторинного утворення одержали більш глибоке осмислення у науковій літературі в силу діючих традицій та методологічних тенденцій. Сьогодні увага лінгвістів [1; 3; 5; 6] до текстів як об'єктів дослідження, генерувала низку питань стосовно природи КО, їх типології та взаємодії з дискурсивними чинниками (вивчення супертекстового середовища, режиму, модусу та стилю). НО та КО притаманні спільні тенденції буття. Вони відкриті процесам динаміки, змінюваності, пролонгації, скорочення, компресії, варіювання. Зазначені процеси позначені відповідною специфікою, залежністю від лінгвальних та екстралінгвальних факторів. КО підпорядковують собі номінативні одиниці. Семіотичні знаки, якими є НО та КО, інтегруючись, актуалізують комунікативні наміри. Спільною для НО та КО є наявність усних та писемних, первинних та вторинних форм, а також – взаємотрансформація. Девіація текстів збільшується за рахунок дії психо-соціо-лінгво-культурних чинників, притаманних КО, вивчення яких є вельми актуальним та перспективним у руслі гносеологічної проблематики [1:478]. В умовах когнітивно-комунікативних тенденцій сьогоденної наукової парадигми зростає інтерес до текстової лінгвістики та її об'єктів. Фактор антропоцентризму є ведучим на часі, бо немає розуму поза соціумом і немає соціуму поза розумом, немає розуму поза мовленням і немає мовлення поза

розумом, немає мовлення поза особистістю, і немає особистості поза особистістю [5: 11].

КО можуть розширятися та звужуватися, наприклад: *'Lilly used to have a proverb about wishes. How did it go?' 'Oh, yes' 'If wishes were horses than beggars would ride . Put beggars on horses and then – woe be tide'* (West). Вихідна структура прислів'я *If wishes were horses, beggars would ride* подається автором у розширеному коментуючому варіанті.

Зазначеним процесам підвладні фразеологічні НО та КО, наприклад:
all cats are alike grey in the night - when вночі всі коту бурі
candles are out all cats are grey

Be on ones p's and q's with - to mind ones бути обережним, уважним
pees and ques

Call the tune to pay the piper, to pay the piper задавати тон, хазяйнувати
and pay the tune

Care killed a/the cat, Care will kill a cat надмірні турботи хоч кого з
ніг звалють

Curses are like chickens: they always come дати про себе знати
home to roost

Haste makes waste – The less haste the more Поспіх людям посміх
speed, the more haste the less speed [7:15, 52-53, 77, 79, 91, 165].

Текстові модифікації детермінуються інтралінгвальними та інтерлінгвальними чинниками. Пор. варіанти коментування об'єктів в одній мові та за її межами на міжкультурних та міжмовних виитоках. Наприклад, англ. *Birds of a feather flock together* :: укр. Рибалка рибалку бачить здалека; англ. *To kill two bird with one stone* :: укр. убити двох зайців. Семантична та прагматична конгруентність може зберігатися як при лексичній еквівалентності, так і при її відсутності. Наприклад, англ. *Add fuel to the fire* – укр. Підливати масло в огонь; англ. *Add wings to the ...* - укр. Окрилювати; англ. *Anything for a quiet life*

– укр. *Чим би дитина не бавилась аби не плакала*; англ. *Feel the draught* – укр. *бути в скрутному становищі*; англ. *Fetch one's salt* – укр. *Заробляти на кусок хліба*.

Тематична ідентичність КО необов'язково представлена рематичною відповідністю. Валідною є дія дискурсивних чинників - середовища, режиму та стилю. Пор. : англ.

(1) A friend - a person, whom one likes, respects and meets often.

(2) A friend in need is a friend indeed.

(3) In every mess I find a friend. In every port a wife.

(4) A friend in power is a friend lost.

(5) A steady patriot of the world alone, the friend of every country but his own.

(6) There is a friend that sticketh closer than brother.

(7) They wert my guide, philosopher and friend.

(8) O friend unseen, unborn, unknown.

Study out my words at night, alone:

Read a poet, I was young.

(9) Give me the arrowed, erect and manly foe;

Firm I can meet perhaps return the blow;

But of all plagues, good Heaven, the wrath can send,

Save me, oh, save me, from the candid friend.

Як ми бачимо, поняття ДРУГ коментується по-різному у прикладах (1-9). За традицією – у (1,2,6,7), гумористично - у (3,4,5), серйозно - у (8) та з іронією - у (9). Перлокутивні параметри КО детермінуються компетентністю адресанта та адресата, здібністю комунікантів осмислити поверхневі структури [8]. Або:

(10) Take care of the pence and the pounds will take care of themselves (proverb) – Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves (Carrol)

(11) An old friend is better than two new friends (proverb) – Better a new friend than an old foe (Spencer).

Приклади (10, 11) свідчать про дієвість креативних факторів, обігрування та курйози типу: *When I'm good I am very, very good. When I bad, I am better (West)*.

Зміна позиції компонентів є вельми значущим в процесі позначення референтів, пор.: англ. *People come and go*; укр. «Люди народжуються та вмирають» :: англ. *Come and go people* «випадкові люди»; *Noses tell* «пізнавати по носам» :: *Tell noses!* «Порахуйте!» :: *Tell-tales* «побрехеньки» :: *How do you tell them?* «Як ви їх розпізнаєте?» :: *All told* «всі разом».

Сучасна лінгвістика пов'язана з методологічним поворотом від класичної до посткласичної парадигми філософії комунікації, як засобу досягнення порозуміння людей, з використанням природної мови [1: 363]. Перспективним і актуальним вважаємо подальше вивчення онтології номінативних та комунікативних одиниць, їх універсальних, спільних та відмінних рис у різних дискурсах.

Список літератури

1. Бацевич Ф.С. Проблеми сучасної лінгвістичної генології: спроба аналітичного огляду // Зб. Од слова путь верстаючи й до слова... / Львів:ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 1012 с.
2. Вихованець І.Р. Таїна слова – Київ: Радянська школа, 1980. – 284 с.
3. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Підручник. – К.: Академія, 2006. – 424 с.
4. Швачко С.О. Навчити вчитися! Посібник. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 136 с.
5. Приходько А.М. Концепти і концептуальні системи в когнітивно-дискурсивній лінгвістиці. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
6. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. – Київ: Либідь, 2007. – 248 с.
7. Баранцев К.Т. Фразеологічний словник англійської мови – К.: Радянська школа, 1951. – 389 с.
8. Кобякова І.К. Креативне конструювання вторинних утворень в англійськомовному дискурсі. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.

